

„A szívünk valószínűleg nem tud a májunktól, pedig mind a kettő csak része annak, ami mi vagyunk”

Gondos Gergő monológja (1. rész)

Nagymamám ágán, anyám ágán családunk egy nagyon régi református család volt. Tulajdonképpen a reformáció magyarországi megjelenésével egyidejűleg alakult ez így, és hagyománnyá vált, hogy a fiú tagjai a családnak lelkesítő tanulmányokat folytatnak, és utána lelkesítőként dolgoznak. Az első világháborúban dédnagyapám, aki gyakorló református lelkesítőként dolgozott, meglehetősen szomorú tapasztalatokra tett szert. A háború előtt ő is a manipuláció áldozatai közé keveredett, akik lelkesedéssel fogadták a háborút, és lehetőséget láttak a történelmi igazságtalanságoknak a korrigálására. Aztán egy vasárnapi napon táviratot kapott, amiben értesítették, hogy a fia hősi halált halt a fronton. Ezek után a templomban közölte, hogy elnézést kér, de ő éppen képtelen istentiszteletet tartani, mert hogy nagyon erős kétségei támadtak magában is meg istenben is. Bölcs volt az egyház akkor, mert nem kényszerítették arra, hogy válasszon az istentiszteletek további rendszeres megtartása vagy pedig az egyházból való távozás között, hanem egy könyvtárosi állást találtak neki. Itt viszonylag jól érezte magát. Ő volt az, aki a háború alatt orosz katonákkal is találkozott. Az oroszoktól, Szovjetuniótól nagyon erős, szinte zsigeri félelem alakult ki a családban. Így a második világháború után menekülésnek indultak nyugat felé, és kikötöttek egy akkor még meglévő menekülttáborban, amit egy segélyszervezet tartott fent. Amikor megérkeztek, akkor már a szervezet azon gondolkodott, hogyan számolja fel a menekülttáborokat, hiszen kialakult a béke. Felajánlották azt, hogy mindenkinek segítenek vízumot szerezni különböző nyugati országokba. Mindez negyvenhét vége felé, amikor már szinte egyértelmű volt, hogy Magyarországon egy kommunista időszak következik. Akkor hirtelen úgy döntött a család, hogy visszajönnek, nem mennek tovább nyugatra. Teljesen irracionális cselekedet volt.

A nyugatos múlt miatt a család a B-listának nevezett képződményre került fel, ami mindenféle hátrányokkal járt, többek között a Műegyetemre lehetetlen volt, hogy egy B-listás fiatalember felvételt nyerjen. Édesanyámnak egyik bátyja, aki meghatározó szerepet játszik

Az eredeti interjút Légmán Anna készítette, monológgá Bányai Borbála és Légmán Anna szerkesztette

majd az én életemben is, villamosmérnök akart lenni kora gyerekkorától kezdve. De egyértelműen közölték a kommunista ifjúsági szervezeten keresztül vele, hogy ne is adja be a jelentkezését, mert esélye nincs, nem is fogják elbírálni. Mivel igen jó tanulmányi eredménnyel bíró fiatalemberről volt szó, ezért nagymamám úgy döntött, hogy mindenképpen tovább kell tanulnia a fiának, és kilincselni kezdett minden egyetemen. Végül az orvosi egyetemen Szegeden, ahol annak idején laktak, azt mondták, hogy ott nem számít a politikai előélet meg a családnak a listás státusza, egyedül az számít, hogy megfelel-e szakmailag, és ha megfelel, akkor majd az egyetemi ifjúsági szervezeteknek lesz a feladata az, hogy ideológiailag megfelelő nevelésben részesítsék. Megfelelt a felvételi vizsgán, felvették, ideológiailag azonban nem volt hajlandó alkalmazkodni, nem aktív, hanem passzív ellenállást tanúsított, ilyesmikkel rázta le az agitációt, hogy ő még nem elég érett ahhoz, hogy ebbe az irányba lépéseket tegyen. Ez a nagybátyám volt az első, aki pszichiátriainak értékelhető jelenségeket kezdett el mutatni, több öngyilkossági kísérlete volt, ebből egy még kamaszkori. Igazából a komolyabb kibillenések azután jöttek, hogy elkezdett orvosként dolgozni. Amikor belátta azt, hogy ő orvos lesz, pedig villamosmérnök akart lenni, akkor úgy döntött, hogy idegsebész szeretne lenni, mert az agy az olyan, mint egy telefonközpont, tehát van valami kapcsolat a két terület között.

Nekem ami elég korántól központi szerepet játszik az önazonosításomban, az az, hogy házasságon kívül születtem. Akkoriban ez még egy lényegesen súlyosabb tényállás volt, mint manapság, főleg abban a környezetben, ahol a gyerekkoromat töltöttem, amit leginkább azzal lehetne jellemezni, hogy a Kádár-korszakba átnőtt kispolgári értékrendszer. Édesanyám kamaszkorában nőgyógyászati problémája miatt kivizsgáláson esett át, és ott azt állapították meg, hogy igen picike az esélye annak, hogy teherbe essen, és kihordhassa a gyermeket. Erről tájékoztatták is annak idején, de ez egy szerelmi kapcsolatban mégiscsak megtörtént, és ő úgy gondolta, hogy nem kockáztatja azt, hogy többet ilyen nem eshet meg. Úgy döntött, megszüli engem. Ez igen nagy ellenkezést váltott ki szinte mindenkiből körülötte. Az ellenmozgalom vezéralakjai anyai nagymamám és biológiai apám voltak, akik pénzgyűjtésbe kezdtek. A pénz ahhoz kellett, hogy az abortuszt meg lehessen csináltatni. Igazából illegálisan kellett ezt rendezni, és ez meglehetősen sok pénzzel járó művelet volt. A család meg az ismerősi kör többi tagja kevésbé agresszíven, de ugyanezt az álláspontot képviselte, hogy nem szabad megszülni engem. Édesanyámnak egyetlenegy támogatója ez a bátyja volt. Az érzelmi támogatáson kívül villámhárítóként is viselkedett. Amikor nagymamám vagy biológiai apám nagyon erős nyomást próbáltak gyakorolni anyámatra, akkor ő ott volt, és próbálta ezt inkább magára tenni, és anyámat kímélni. Anyám elmondásából tudok arról, hogy ő sokszor már ott tartott a terhessége első időszakában, hogy kapitulál, és akkor mindig a nagybátyám jött és elvonult a nagymamával, és ezzel lehetővé tette, hogy anyám kétségbeesésből ne bólintson.

Megszülettem, és hát erről megszületésem után még nem sokat tudtam. Abszolút nukleáris család voltunk, amiben nagymama volt az, aki velem volt a nap huszonnégy órájában, édesanyám egy igen rövid szülési szabadság után visszament dolgozni, hiszen ő volt a családfenntartó, és most még inkább családfenntartónak kellett lennie, hiszen a születéssel jelentős mértékben gyarapodott a picike család.

Két és fél éves voltam, amikor nagybátyám öngyilkos lett. Kórházba ment, méghozzá a pszichiátriára, öngyilkossági gondolatokkal. Két hét után, nagyviziten közölték vele, hogy most már nyugodtan hazamehetne, nincs itt semmilyen olyan dolog, ami pszichiátriai ellá-

tást igényel. Ő azonban félt, és ragaszkodott hozzá, hogy szeretne még maradni. Ezt egy héttig csinálta, és egy hét után maga mondta, belátja, igaza van a főorvosnak, szeretne hazamenni. Haza is ment, és másnap reggel felakasztotta magát. A fia találta meg. Ez édesanyámat igencsak megviselte, hirtelen nagyon mély depresszióba esett. Erről halvány, nagyon halvány emlékeim vannak, de nem tudom eldönteni, hogy ezek elsődleges emlékek, vagy pedig másodlagosak. Amire azért emlékszem, az az, hogy amikor hazaengedték anyukámat a pszichiátriáról, akkor egy egészen más ember jött haza. Most már tudom, hogy egy csomó elektrosokkon esett át, és ez a memóriából rengeteg dolgot – legalábbis átmenetileg – törölt. S mivel semmi olyasmire nem emlékezett, ami az én kis hároméves életemben fontos volt, el nem tudtam képzelni, hogy ő az anyám. Az nem lehet, hogy az én anyám ne emlékezzen azokra a dolgokra, amik a legfontosabbak a mi életünkben. Bármennyire is furcsa, de ez a dilemma, hogy tényleg az anyám jött-e vissza, vagy pedig egy hozzá nagyon hasonlóan kinéző, ám igazából idegen embert küldtek, tizenhat éves koromig nagyon erősen foglalkoztatott, és akkor is úgy sikerült feloldanom, hogy feltettem magamban, hogy tényleg fontos-e ez a kérdés. Alig van emlékem anyámról az első pszichiátriai kezelését megelőző időből, tehát amikor egészen biztos, hogy a szülőanyám volt. Utána minden, amit tőle kaptam, azt attól kaptam, aki hazajött.

Édesanyám ezt követően rendszeresen igen rossz lelkiállapotba került. Egyfolytában ment a tévé nálunk, akkor is, amikor nem volt műsor, és akkor sistergett az adás nélküli tévé, ő láncban szívta a cigarettákat, és időnként ki akart ugrani az ablakon. Ezek azok a darabkák, amikre emlékszem. A kórházat és az első elektrosokkot követően napi tizenkét-tizennégy órát dolgozott, és mindig vállalt túlórákat, hogy legyen annyi jövedelme a családnak, amennyi elegendő. A hétvégéink voltak csak közösek, akkor sokat kirándultunk, együtt voltunk, nagymamátlanul voltunk, és panaszkodhattam neki nagymamáról, és ő megértette az én panaszaimat. Aztán jött valami, és megint hirtelen romlani kezdett a lelki állapota, kórházba került. Ez egy önmagát beteljesítő jóslatként is működött, mert ha picikét is furcsán viselkedsz, akkor ez kétségkívül fölkelti az emberek érdeklődését, és többet kezdenek el foglalkozni veled, és többet beszélnek rólad, mint egyébként, és hogyha ennek a hatására még furcsábban kezdett viselkedni, még jobban gerjedt a dolog. De amikor a televízió is egyfolytában vele foglalkozott és hozzá külön üzeneteket küldött, az nehezen értelmezhető dolog volt. Bár segíteni lehetett rajta azzal, hogy nem kapcsoltuk be a televíziót. Volt, amikor nagymama hívta a mentőket, akik hívták a rendőrséget, volt úgy, hogy a saját lábán ment be, azért, hogy megelőzze a rendőri beszállítást. Többnyire elektrosokkolták az első időben, aztán jöttek a gyógyszerek. Általában két-három héttig volt kórházban. Nagybátyámon keresztül meglehetősen sok mindent tudtak a családról, és valószínűleg azért nem kapott sem édesanyám, sem a későbbiekben én Szegeden súlyos diagnózist, mert meg tudták érteni azt, hogy miért akadunk mi rendszeresen ki. A pszichiátriában pszichózisnak azt tekintik, ami érthetetlen. Ha valamit meg tud érteni a pszichiáter, akkor azt nem fogja pszichotikusnak tekinteni, lehet bármennyire is bizarrr. És mivel meg tudták anyámat érteni, ezért nem is tekintették pszichotikusnak. A történetekből azt tanulta meg anyám, hogy formailag együtt kell működni a pszichiáterekkel, mert akkor kevésbé brutális lesz a rendszernek a válasza. Egy idő után ez ahhoz vezetett, hogy teljes mértékben függővé vált a pszichiátriától.

Azt, hogy otthon nincsen apa, elég hamar észrevettem. Láttam, hogy a legtöbb családban van mama is meg papa is. Anyám kezdettől fogva mesélt apámról, pozitív dolgokat mondott. Személyes emlékem nekem nem volt róla, egészen tizennyolc éves koromig. Volt egy lend-

kerek motorom kis motorossal, amiről tudtam, hogy azt apám adta nekem ajándékba valamikor, de nem emlékeztem magára az ajándékozási aktusra. Mikor tizennyolc éves lettem, akkor apám anyámon keresztül fölvette velem a kapcsolatot, és meghívott egy kávéra Szeged legelőkelőbb kávézójába. Kiderült, hogy ezt szó szerint kellett venni, mert az üdítőitalra már nem hívott meg, a kávé fizette, az üdítőitalt én fizettem. Ez nekem nagyon bizarrnak tűnt, de aztán megtudtam, hogy apai ágon sváb családból származom, és ez egy ilyen tipikus sváb attitűd volt, ami mögött most már tudom, hogy nem kell semmi egyéb dolgot feltételezni. Később előfordult, hogy ebédre hívott meg, és akkor az egész ebédet fizette, tehát kulturális különbség volt valószínűleg. Onnantól kezdve viszonylag rendszeresen, havonta – kéthavonta találkoztunk egy-egy kávéra. Ezekon az alkalmakon rendkívül jól el tudtunk beszélgetni politikáról, irodalomról, tudományról, de semmi személyes dimenziója nem lett ennek a kapcsolatnak, igazából mind a mai napig nem tudom, hogy ő kicsoda. Azok a próbálkozásaim, hogy apámmal személyesebb síkra tereljük a kapcsolatot, kudarcot vallottak, és most gyakorlatilag semmilyen kapcsolatunk sincsen, azon kívül, hogy tudom azt, hogy még él, és ő is tudja, hogy én élek. Ami azért érdekes, mert mindenki, aki apámat is ismeri meg engem is ismer, azt mondja, hogy kinézésre egyértelműen apámra ütöttem, és nagyon sok egyéb dolog, a gesztikulációim, hanghordozásom is hasonlít rá.

Gyerekkoromnak, hatéves koromig vagy hétéves koromig a központi alakja nem ő vagy édesanyám, hanem nagymamám volt, és tulajdonképpen édesanyám olyan klasszikus anyaszerepet szinte soha nem tudott betölteni az életemben, ő inkább a megértő pajtás volt. A megértésre pedig főleg ugye nagymamámmal kapcsolatban volt szükség, aki egészen bizarr lény volt. Nagyon korán megöszült, természetes fehér, hófehér haja volt, és nem kellett hozzá használnia semmiféle segédeszközt, hogy művi hófehér legyen. Volt olyan korabeli szomszédasszony, akinek nem volt szép fehér a haja, és kékítővel mosta, hogy szép fehér legyen, s irigyelte nagymamát. Összességében azonban a közvélekedés az az volt róla, hogy fölnevelt négy gyermeket, tisztességben kitaníttatta őket, annak ellenére, hogy elég korán megözvegyült, a család méltóságát őrző, a tűzhely piszkavasát megfelelően használó kispolgári asszonyként jelent meg. Rendet tartott, nagy tisztaságot tartott, tehát naponta négyszer porolta végig az összes kis porcelán mütyürt és hetente mosta a függönyöket. Abban, hogy az ember méltóságát nem valami elvont képződménynek tartom, hanem nagyon reálisnak létező valóságnak, nagy szerepe van neki. De ha volt valaki igazán bolond a családban, akkor az nagymamám volt, őt azonban senki nem tekintette bolondnak. Nagyon ellentmondásos lény volt, s volt egy óriási adag túlféltés is az ő viselkedésében. Például lépcsőn egyedül nem járhattam, hanem kizárólag vagy velem vagy édesanyámmal, úgy, hogy fogtam a kezüket. A magyarázat, mert hogy kértem rá magyarázatot, az az volt, hogy annak idején, amikor a háború végén nyugat felé menekültek, akkor valahol Ausztriában a hegyekben találtak egy elhagyott helyen levő házikót, ahol éjszakára meghúzták magukat a padláson. A padlás létrán keresztül volt megközelíthető, és édesanyám, aki akkor hatéves lehetett, leesett a létráról, és utána két napig nem tudott megszólalni. Orvoshoz nem mertek menni, és nagymamám akkor nagyon megijedt, hogy itt valami maradandó károsodás lehet, ami hál' istennek nem lett. De ő azt a tanulságot vonta le ebből, hogy nagyon veszélyes dolog engedni egyedül a gyereket létrázni, lépcsőzni. Innentől kezdve ez tilos volt. Abból, hogy egyedül nem lépcsőzhettem, az is következett, hogy egészen iskoláskoromig gyerekekkel, felnőtt állandó jelenlété nélkül nemigen tudtam játszani. Mivel nagymamám vitte a háztartást, és ezt a feladványt

nagyon komolyan vette, ezért túl sok idő nem volt arra, hogy lejjön velem játszani. Ennek következtében javarészt a lakásban voltam.

Amikor az iskolát elkezdtem, ez meglehetősen hülye helyzetet eredményezett, hiszen mindig, amikor fel kellett menni az emeletre vagy le kellett jönni az emeletről, meg kellett kérni a tanító nénit, hogy fogja meg a kezemet, és érthető, ha ez a legtöbb gyerekből erős cikizéseket váltott ki. Addigra azonban én már megtanultam azt, hogy a külvilágot, ha akarom, akkor ignoráljam, és a belvilágomat fontosabbnak tartsam. Ezzel próbáltam ezt kompenzálni. Igen hamar kikényszerítettem anyámtól, hogy megtanítson olvasni, és az olvasás az egy teljesen új világot tárt fel nekem már iskoláskorom előtt, oda mindig el tudtam menekülni. Egy olyan világot kreáltam, amelyben biztonságosan, szabadnak és elfogadhatónak éreztem magam. Ez némileg segített abban, hogy az iskolakezdési sokkot – a lépcsómászást a tanító néni kézfogásával – valahogyan túléljem.

Nagymamám azzal magyarázta nagybátyám öngyilkosságát, hogy túl okos volt, és levonta azt a következtetést – hasonló módon, mint a lépcsómászással kapcsolatosan –, hogy nagyon veszélyes dolog okosnak és jó tanulóknak lenni. Ő mindenképpen azt akarta, hogy éretlenek nyilvánítsanak az iskolaérettségi vizsgálaton, mert szerinte én gyenge vagyok, anyám viszont mindenképpen azt akarta, hogy kezdjem el az iskolát, meneküljek nagymama totális kontrolljából. Anyám győzött, érettnek minősültem. Utána ment panaszt tenni nagymamára, és az iskolaorvos elmagyarázta neki, hogy miért nincs igaza, úgyhogy le kellett nyelnie ezt a békát. De amikor elkezdtem az iskolát és az első piros pontokat hazavittem, akkor elmentém a normális meg az átlagos szülői, nagyszülői magatartással, amelyik a fekete pontot ejnyebejnyézi és a piros pontot jutalmazza, ő halálosan megrémült az én piros pontjaimtól, és mindent megtett annak érdekében, hogy ne tanuljak olyan jól. Persze addigra én már kifejlesztettem azt a klassz dolgot, hogy a felszínen, látható módon megpróbálok minimum szinten megfelelni nagymama elvárásainak, de belül pont az ellenkezőjét csinálom. Emlékszem arra a felfedezésre, amikor rájöttem, hogy a nagymama nem tud bennem, a gondolataimban olvasni. Akkortól kezdve hihetetlen örömet leltem abban, hogy a gondolataimban a nagymama ellen cselekszem egyfolytában. Ennek következtében juszt is piros pontokat gyűjtöttem be, és magamban élveztem azt, hogy a nagymamát a gutaütés kerülgeti. Ez aztán be is következett, ami hozott egy nagyon hirtelen felszabadulást számomra.

Másodikos voltam, amikor nagymamám egy napon az iskola végén nem jött értem. Egyébként mindennap jött elé, és akkor együtt mentünk haza. Három percre laktunk az iskolától, az iskolából látszott is a ház, ahol laktunk, mégis elképzelhetetlen volt számomra, hogy egyedül hazataláljak. Hirtelen pánik jött rám, és ezt még ma is át tudom élni, ha visszaidézem az emléket. Egy tanítónő vette észre, hogy valami baj van, és a címemet tudtam, nagymama azt nagyon fontosnak tartotta, hogy én megtanuljam a címünket, úgyhogy így ő haza tudott kísérni. Aztán meg kellett kérnem még arra is, hogy az emeletre is kísérjen fel, mert lépcsőn nem tudok menni. Nagymama nagyon furcsán viselkedett, otthon volt, és a hipós üvegeket rendezgette. Az egyik helyről átrakta a másikra, aztán visszarakta. Azonkívül hihetetlen piros volt az arca, mire édesanyám hazaért a munkából, addigra már lilás volt az arca, mentőt hívtunk, agyvérzés. Innentől kezdve nagymamám egészsége nem tért igazán vissza, bénulásai voltak. Én tanítottam újra írni és olvasni. Ekkor visszaadtam neki egy csomó olyan dolgot, amit ő csinált velem, dolgozatokat írtam, könyörtelenül megkritizáltam az összes hibáját, nagyon gonoszul viselkedtem vele.

Aztán nagymama meghalt, és édesanyám, aki addigra már ilyen forgóajtós pszichiátriai beteggé vált, nagyon megijedt, hogy mi lesz velem, hogyha ő legközelebb pszichiátriára fog kerülni, és ez belehajtotta egy házasságba, amelyik nem volt jó házasság. Nevelőapám alkoholista volt, aki megint csak egy meglehetősen sajátos élettörténetet élt át, Don-kanyarral, szovjet hadifogsággal, halottnak nyilvánítással, egyebekkel. Amikor a hadifogságból visszatért, akkor szembesült azzal, hogy a felesége férjhez ment, mert arról tájékoztatták, hogy hősi halált halt a férje, és a gyászév után ő újrահázasodott. Ez meglehetősen megviselte nevelőapámat. Még a háború előtt a papjától egy malmot örökölt, ahol molnárkodni akart, de a háború után kuláknak minősült mint malomtulajdonos, és államosították a malmát. Akkor úgy döntött, hogy elmegy a MÁV-hoz, és állomásvezető helyettes lett. Ennek következtében igen jól keresett, és megfogadta, hogy az élet minden örömét élvezni fogja, amiből aztán az alkohol azért egy picikét túl nagy szerepet játszott. Nem volt agresszív sem édesanyámmal, sem velem szemben, viszont nem volt egy olyan élettárs vagy olyan partner, aki édesanyám érzékenységét megfelelő módon tudta volna kezelni. Bár nekem utólag az különösen megdöbbentő, hogy tulajdonképpen megpróbálta nagyon védeni édesanyámat, és engem is nagyon szeretett, én viszont elhatároztam, hogy nem engedem magamhoz közel, és nem fogom apámnak tekinteni. Ő ezt tiszteletben tartotta. Nem erőltette magát rám, bár kezdettől fogva felkínált olyan dolgokat, amiket láttam a barátaimnál, hogy apák csinálnak. Például nem tudtam biciklizni, nem is volt sosem biciklim. Megkérdezte, hogy nem szeretnék-e biciklit. Mondtam, hogy az jó lenne, de nem tudok biciklizni. Mondta, ő megtanít. A szokásos módszer volt, bicikli hátába bele egy seprűnyél, és én egészen odáig elfogadtam a segítségét, nem könnyen egyébként, ameddig az első métert meg nem tettem úgy, hogy őneki már nem kellett fognia. Az első méter után hazazavartam, és utána úgy viselkedtem, mintha neki semmi köze nem lett volna ahhoz, hogy megtanultam biciklizni. Egészen nyilvánvaló, hogy akkor sok minden eszembe jutott, de az, hogy megpróbáljam az én viselkedésemet az ő szemén keresztül látni, az nem szerepelt ezek között. Az egy jóval későbbi felismerés, tulajdonképpen akkor történt, amikor a majdnem örökbe fogadott gyerkőcök nagyobbikát megtanítottam biciklizni. Akkor előjött az emlék, és végiggondoltam, hogy vajon milyen lehetett nevelőapámnak az, amikor ilyen csodálatos módon köszöntem meg neki, hogy megtanított biciklizni. Az iránta érzett féltékenységet azzal racionalizáltam, hogy ha teherbe esik anyám, akkor a nőgyógyászati problémája miatt komoly esélye van annak, hogy meg fog halni, és Józsi bácsinak nincsen joga, hogy elvegye tőlem anyámat, és kitegye a halál kockázatának.

Édesanyám életében tehát megjelent egy másik ember, s a kezdeti féltékenységi időszakok után egy extra adag szabadságom keletkezett, merthogy meglehetősen sok időt együtt voltak ők ketten. Akkor én teljesen a magam ura lettem. Közben meg kellett tanulnom egy csomó dolgot, amit előtte nem tudtam, meg kellett tanulnom egyedül lépcsőn járni például, nem lehetett úgy élni, hogy nem tudok. Egyik napról a másikra. De ez hagyján! Édesanyám munkahelye a város másik végén volt, amit hosszú-hosszú utazással lehetett elérni, és egy hét alatt meg kellett tanulnom hozzá kibusozni. Hirtelen a legönállótlanabb gyerekből az osztályban a legönállóbbá váltam, ami nagyon jó és megerősítő érzés volt, bár meglehetősen nagy tempóban kellett ezt a váltást megtenni. Valószínűleg lettek következményei.

Tízéves koromban már egyedül mentem anyámhoz a kórházba is, ami teljes mértékben szabálytalan volt, ugyanis pszichiátriát nem volt szabad gyerekeknek, még kísérővel sem, látogatni. Sose felejttem el, amikor kettesével, hármásával engedték be a látogatókat, kint várakoztak az emberek, és kis csoportokban mehettünk csak be. Természetesen minden ajtó

és kapu zárva volt. Jött a férfi ápoló hatalmas kulcscsomóval, kinyitotta a kaput, bemehetünk ketten, hárman, eljutottunk egy következő hatalmas ajtóig, ahol megint csak egy másik kulccsal kinyitotta és bezárta az ajtót, és távozott. Én végül egyedül maradtam, kinyílt az utolsó ajtó és utána becsukódott az utolsó ajtó, bezáródott. Torkomban dobogott a szívem, mi lesz itt, hát itt vannak a bolondok. Tudtam azt, hogy anyám nem bolond, de a többiek azok bolondok, és iszonyatos félelemben voltam minden egyes látogatásnál. Aztán amikor én találtam magam pszichiátriai osztályon, akkor ugyanez volt. Félttem a betegtársaimtól. Mert hát tudtam, hogy én nem vagyok bolond, de hát ők nyilván azok. Hosszú idő kellett, és nem az első kórházi tartózkodáson történt, mire rádöbbsentem, hogy semmivel nem másabbak ők, mint én vagyok. Amikor megkaptam a pszichotikus minősítést, negatív érzéseket váltott ki belőlem, főleg, hogy még mindig bennem volt a bolondokkal szembeni előítélet, és ezen kellett igazából túljutnom ahhoz, hogy most már büszkén tudjam mondani, hogy okleveles elmebeteg vagyok.

Az általános iskolás évek meglehetősen gyorsan végigfutottak, nem nagyon kerestem az emberek társaságát. Nem volt sok barátom, egy-két barátot engedtem meg magamnak, ami összefüggött azzal, hogy úgy ítélt meg, hogy az emberek kiszámíthatatlanok és impulzívak, inkább veszélyesek, mint nem, és bár valamilyen szinten érdekelt, hogy miért csinálják azt, amit csinálnak, megpróbáltam magam elzárni ettől. A csillagászat volt az, ami nagyon lekötött, tizenegy éves koromban elhatároztam, hogy asztrofizikus leszek, és ehhez meglehetősen hosszú időn keresztül hűségem is voltam. A gimnázium alatt már egyértelműen tudatosan készültem arra, hogy fizikus szakon folytatom majd egyetemistaként, onnan lehet majd leginkább jól felkészülten asztrofizikát tanulni. Az életemnek a nagy részét kitöltötte ez a készlődés a pályámra, a barátságaim is ennek kapcsán alakultak.

Az iskolában a fizikatanár gyermektelen ember volt, én meg apátlan voltam, a nevelőapámat nem fogadtam el apaként, és fizikatanárom is meg én is meglehetősen zárkózott, az érzelmeinket nem könnyen kimutató, három lépést tartó emberek voltunk. Elég hamar, első közös évünk végére kialakult egy olyan kapcsolat közöttünk, ami egyértelműen több vagy más volt, mint egy tanár-diák kapcsolat, és erről talán soha explicit módon nem beszélünk, de ez egy ilyen választott apa-gyerek kapcsolatként is működött picikét. A fizika volt a kiinduló pont, de aztán a fizika kapcsán elindult beszélgetések rendszeresen elterelődtek olyan kérdésekre is, amikről ő sem beszélt más diákokkal, s nekem eszembe nem jutott volna beszélni egy tanárral, de vele meg eszembe nem jutott, hogy ő tulajdonképpen a tanárom. Sok tekintetben példaképem ő mind a mai napig.

Életem egyik csúcs időszaka az iskola alatt az a két hét volt, amit Zánkán töltöttem egy úttörőtáborban. Az éjszakák jobban megmaradtak bennem, mert világeletemben rossz alvó voltam. Az egyik osztálytársam is nagyon rossz alvó volt, emeletes ágyak voltak, én aludtam alul, ő aludt fölöttem. Nem sokkal előtte tanultuk irodalomból, hogy annak idején a népmesemondásoknál el-el bóbiskoltak a vége felé már az emberek, és a mesemondó úgy ellenőrizte, hogy van-e még közönsége, hogy időnként beleszólte kontextustól függetlenül a mesébe, hogy csont, és akkor azt kellett rá válaszolni, hogy hús. Hogyha jött válasz, akkor még volt, aki követte a mesét, tehát érdemes volt tovább mondani. Mi éjjel azt játszottuk mindig, nem mondtunk mesét egymásnak, hanem időnként egyikünk, aki még nem aludt, megszólalt, hogy csont, és a másik, ha ébren volt, mondta, hogy hús. Ez időnként hajnali háromig így ment, egyikünk sem tudott jól aludni. Addig én azt gondoltam, hogy egy aszociális gyerek vagyok. Nem gondoltam, hogy antiszociális, de aszociális, az igen. Ez meggyőzőtt ar-

ról, hogy nem vagyok aszociális, csak van egy introvertáltságom, és szeretek határokat húzni, de ennek ellenére a közösség tagja vagyok, és ezt el is tudták fogadni, sőt előbb fogadták el a többiek, mint én.

Közben viszont megindult egy kellemetlen dolog, nagyon csúnya fejfájásaim voltak, amik időnként heti két-három napra szinte lehetetlenné tették azt, hogy tanuljak, vagy hogy bármi intellektuális tevékenységet csináljak. Ennek kapcsán kerültem a pszichiátriai ellátórendszerrel személyesen kapcsolatba, a gyerek-ideggondozóban próbálták gondozni a fejfájásomat, aminek az okát nem sikerült megtalálniuk, viszont mindenféle súlyos szorongásos tüneteket, azokat találtak, amire benzodiazepineket már tizenegy éves koromtól kaptam. Aztán tizenöt-tizenhat éves koromban úgy döntöttek, hogy kórházi kivizsgálásra lenne szükség ahhoz, hogy kiderüljön, mitől vannak a fejfájásaim, ami meg is történt, és egy krónikus agyvelőgyulladásat diagnosztizáltak, amire nagy dózisú szteroidterápiát kezdtek. A fejfájásaim igen gyorsan rendeződtek, viszont borzalmas dolgok kezdtek jönni. Én, aki mindig sovány voltam, igen hamar kifejezetten elhízottá váltam, az alacsony vérnyomásom magas vérnyomássá vált, mindenféle csúnya tünetek kezdődtek. Az orvos úgy döntött, hogy meglehetősen intelligens és érett vagyok a koromhoz képest, inkább velem beszéltek, mint anyámmal, aki pszichiátriai kezeléseket alatt állt. Közölte velem, hogy hát készüljek fel arra, hogy ettől a gyógyszertől nem fogok tudni megszabadulni, és hogy ennek nagyon csúnya mellékhatásai vannak. De ez még mindig jobb, mint engedni a gyulladást elhatalmasodni. A mellékhatások között felkészített arra, ami egy kamasz fiú számára a legaggasztóbb, hogy férfiaságom az nem lesz, és még azt is mondták, hogy milyen jó, hogy készülök egy olyan hivatásra, ami ki tudja tölteni az ember életét. Ez nem volt annyira vidám dolog, úgyhogy huszonnégy órán belül egy öngyilkossági kísérlettel válaszoltam erre a helyzetre. Nem tudtam elmondani senkinek, hogy mi az, ami miatt tettem, amit tettem, azt gondoltam, hogy eléggé magától értetődő, de úgy tűnik, hogy nem volt eléggé magától értetődő. Súlyos diagnózist nem kaptam, de ekkor áthelyeztek a pszichiátriai bugyorba, és antidepresszánsokkal kibővítették a benzodiazepinjeimet. Szoros ideggondozói kontroll alatt álltam, és főleg a depresszió javítását célzó gyógyszeres kezelést adtak. Innentől kezdve még inkább a csillagászatra vagy az asztrofizikára való készülődés fele menekültem, és tudatosan próbáltam egy olyan életet felépíteni, amiben az egyéb dolgok nem, vagy csak marginálisan játszanak szerepet. Egy ideig ez látszólag jól működött.

Gimnázium után felvételiztem az egyetemre. Elsőre felvettek. Az egyetemi évek meglehetősen rosszul indultak, nevelőapám stroke-ot kapott, egy agylágyulás indult meg nála, ami egy igen gyors leépüléshez vezetett. Én elköltöztem Szegedről Budapestre. Kollégiumba nem mertem menni, viszont nagynéném Budapesten lakott egy viszonylag nagy lakásban, és a gyerekei már a saját önálló életüket éltek, tehát nála tudtam lakni. Édesanyám egyedül maradt a nevelőapámmal és az ő egyre intenzívebb ápolási szükségletével. Ezzel nem igazán boldogult, úgyhogy egyre gyakrabban került be a szegedi pszichiátriai klinikára, egyre több öngyilkossági kísérletet követett el. Ebben a helyzetben úgy döntöttem, hogy évet halasztok, mindjárt az elején. Nagyon heroikusnak induló vállalkozásnak bizonyult, hogy én majd segítsek anyámnak megoldani a feladványokat, aminek az eredménye az lett, hogy hárman három különböző pszichiátriára kerültünk. Először anyám, aztán én. A nevelőapám egyedül maradt a lakásban, s amikor már egészen bizarr dolgokat csinált és majdnem felrobbantotta a házat gázzal, a szomszédok mentőt hívtak.

Több mint egy hónapig semmit nem tudtam anyámról és nevelőapámról. Anyám érdekes módon megerősödvé került ki ebből a helyzetből, és elkezdte szervezni az életünket. Nevelőapám egy idősek otthonában kapott helyet, ami nagyon vegyes érzelmeket váltott ki belőlem, de abban a helyzetben semmi alternatívája ennek nem volt. Édesanyám napi rendszerességgel látogatta. Egy-másfél év múlva tüdőgyulladást kapott és meghalt. Én folytattam az egyetemi tanulmányaimat, meglehetősen szélsőségesen ingadozó pszichés állapotban. A realitások világától azt gondolom, hogy sikerült nagyon messzire elszakadnom. Utólag úgy látom, hogy ez a túlélésemet segítő, nem tudatos választás eredménye volt, és tulajdonképpen a fizikusi tanulmányok erre jó lehetőséget adnak, mert lehet abban az ember által kreált fogalmi világban otthonosan élni, mint a fizika. Az évhalasztás után nem mentem vissza a nagynénémhez, hanem kollégiumba mentem, és biztosan szerencsém is volt, de meglehetősen jól viseltem a kollégiumot. Azonban a szteroidok mellékhatása annyira rossz lett, hogy képtelen voltam a tanulmányaimat folytatni, s újabb évhalasztás következett. Végül visszajöttem Budapestre, és egy tanszéken kaptam demonstrátori állást, ott tudtam dolgozni, miközben tanultam. Viszont napi rendszerességgel alacsony vércukorszinttel összefüggő rosszulléteim voltak, s ki kellett hívni mindig a sürgősségi ügyeletet, ami egyértelműen a szteroidmegvonás következtében állt ellő. Végül Szegeden találtam egy endokrinológust, akivel intenzíven együtt dolgoztunk. Hosszú-hosszú évek alatt, lassan, de biztosan sikerült a szteroidokat elhagyni.

Mindeközben a magánéletem az egyre inkább a nulla felé közelített, és a jövőképem is egyre inkább beszűkül, mert azon kívül, hogy valami munkát fogok csinálni, az égvilágon semmi más nem szerepelt benne. Iszonyatosan féltém belegondolni abba, hogy valami más is lehet az életben. Ekkoriban egyre inkább olyan gondolatok kötöttek le, amikről tudtam, hogy mások nagyon furcsának találnák őket, ezért nem is igen osztottam meg senkivel. Édesanyámat sem akartam terhelni vele, ezek megmaradtak nekem, illetve egy bizonyos területét, amit át tudtam vinni a fizikára, azt a diákköri témavezetőmmel megbeszéltem. Az alapkérdés az az időnek az egyirányúsága. Mitől van az, hogy a fizika minden olyan egyenlete, ami a mozgásoknak a lefolyását írja le, az időben megfordítható, tehát a múltat és a jövőt meg lehet az időben fordítani, visszafele is ugyanúgy fognak lezajlani az események, s a világ mégsem ilyen. Lelőköm ezt a poharat az asztal széléről, le fog esni, szilánkokra szét fog törni. Ha felveszem videóra és visszafele játszom le, mindenki rá fog jönni, hogy itt visszafele játszom le a szalagot, hiszen nagyon picike az esélye annak, valószínűleg olyan picike, hogy az univerzum élettartama nem lenne elegendő ahhoz, hogy megvalósuljon az a helyzet, mikor a szilánkokból föl pattan és összeáll egy üveg pohárrá. De erre igazából nincsen megnyugtató válasz a fizikában. A válasz az, hogy a termodinamikában kimondunk egy második főtétel nevű állítást, ami viszont sehogy nem következik azokból a mozgásegyenletekből, amik szimmetrikusak, tehát meg lehet fordítani őket. Ez idáig tankönyvi dolog, semmi meglepő és bizarr nincs benne, a bizarr az, hogy nézd meg, kik voltak azok a fizikusok, akik munkásságukból jelentős időt és energiát szenteltek ennek a kérdésnek a tanulmányozására, és nézd meg azt, hogy milyen az élettörténetük. Hihetetlen magas arányú az öngyilkosság közöttük, sokkal nagyobb arányú, mint ami egyébként fizikusok között látható. Ez a kérdés központi kérdéssé vált számomra, hogy milyen összefüggés van az idő egyirányúsága és az ezt kutató fizikusok öngyilkossági hajlama között. Az öngyilkossági hajlamos részét nem osztottam meg a témavezetőmmel, de az idő egyirányúságának a témakörét azt igen, és belemen-

tünk egy rendkívül érdekes folyamatba, amibe mind a ketten kicsit belecsavarodtunk. Én kórházba is kerültem, témavezetőm megúszta, de az ár, amit ő fizetett, az volt, hogy a tisztá fizikát otthagya. Én folytattam egy ideig a kórház után tovább a vizsgálódásaim, és egy-két olyan kérdésre jutottam, amire választ nem találtam, de a nagyon nagy mélység érzetét keltették bennem. Számomra megkerülhetetlen és élményszerű tapasztalás volt, de valószínűleg vannak bizonyos biztonsági fékek az univerzumban, amik erős jelzést adnak az ember számára, ha valami olyan tudás közelébe keveredik, ami talán még túl korai. Az univerzum az olyan nagy térfogatú, hogy az emberek azok szinte jelentéktelen, észrevehetetlen picike kis részét töltik ki, tehát nyugodtan lehet benne bolyongani anélkül, hogy az ember emberre bukkanna. De az ember nincs kiszolgáltatva teljes mértékben ennek a hatalmas univerzumnak, ami emberbarát univerzum, gondolkodásbarát univerzum, ilyen értelemben. Rájöttem, hogy ez veszélyes, nagyon veszélyes, és végül lezártam a kérdést azzal, hogy nem véletlen, hogy akik ebbe komolyan belementek, azok közül nagyon sokan belecsavarodtak. Itt van valami, ami úgy tűnik, hogy az emberiség mai fejlettségi szintje mellett egyelőre nem tanácsos tudás számunkra.

Végül is két évhalasztás mellett elvégeztem az egyetemet, és állást kellett találni. Nem volt túlzottan könnyű, az teljesen egyértelmű volt, hogy Szegeden nem tudok olyan fizikus munkát szerezni, amit én szeretnék csinálni, és Budapesten kívül sem nagyon. Az is egyértelmű volt viszont, hogy anyagilag megoldhatatlan, hogy anyám Szegeden él és vezeti az egyszemélyes háztartását, én pedig elmegyek albérletbe Budapesten. Fel kellett adnunk a szegedi lakást, cserébe szerezni Budapesten egy lakást, s anyámnak felköltöznie Budapestre. Ekkor döbbsentem rá, hogy milyen fontosak voltak a szomszéd kapcsolatok, amik fel sem tűntek addig. Nem voltak azok mély kapcsolatok, de napi szintű rendszeres köszönés, ha valami baj van, akkor a szomszéd odanéz, elemi szintű támogató kapcsolatok voltak. Ezeket elvágva anyám Budapesten egy egészen más közegbe került, s teljes mértékben izolálódott. Én kaptam egy állást, elkezdtem dolgozni, az időm nagy részét kitöltötte a munkám, anyám teljesen magára maradt, a szomszédokkal nem tudott kapcsolatot kiépíteni. Ez néhány év alatt oda vezetett, hogy állandó pszichózisba sodródott, aminek csupa valós alapja volt, bár még én is kezdetben egyértelműen úgy érezkeltem, hogy a valósághoz semmiképpen nem kötődő pszichotikus jelenségek ezek. Panaszkodott, hogy a szomszédok mindenféle csúnya dolgokat csinálnak vele, és figyelik. Rá kellett jönnöm, hogy ez tényleg így volt, de akkor ezt teljes mértékben figyelmen kívül hagytam. A későbbiekben többször tanúja voltam annak, hogy például a házmaster tényleg órákon keresztül állt az ajtóban, ahonnan jól ránk látott, és figyelte anyámat, és rendszeresen gúnyolták a szomszédok, és tényleg megtörtént az, hogy minden házban lakó srác mindenféle módon kibabrált anyámmal, és utána rendkívüli módon élvezték azt, hogy dühös lett. Ha valakiről tudják, hogy bolond, bizonyos értelemben furcsán viselkedik, akkor ez sokakból ki tud váltani ilyen viselkedéseket. Azóta az a kiindulópontom, hogy bármit is mond valaki, azt igaznak kell tekinteni egészen addig, amíg kiderül, hogy nem az. Nagyon gyakran a pszichózisban valami olyasmit tapasztalunk meg, ami megelőzi a verbalitást, és igazából nem lehet jól verbálisan leírni és kommunikálni. Ezért minden verbális kifejezés legfeljebb csak metaforaként tud működni, de ez nem kell, hogy azt jelentse, hogy nincsen valóságtartalma.

Végül egy nagyon komoly öngyilkossági kísérlet után anyám bekerült a baleseti osztályra, életmentő osztályra, és onnan Lipótmezőre. Ez egy óriási sokk volt mind a kettőnk számára. Említettem, hogy Szegeden soha igazán súlyos diagnózist sem ő sem én nem kaptunk,

és nem volt egy olyan, hogy ez egy betegség, hanem az volt, hogy ez olyan, mint a hasmenés, ami időnként rátör az emberre, és akkor életveszélyes, illetve fenyegető, de hogyha ezen túljutunk, akkor egy ideig megint minden megy a maga útján. Aztán megint jönni fog valószínűleg egy következő hasmenés. Lipóton semmit nem tudtak sem a családi kontextusról, sem a személyről, nem is érdekelte őket, itt azonnal vastagon fogó ceruzával húzták meg a diagnózist, és neuroleptikus kezelésbe fogtak. A forgóajtós rendszer itt is működött, most már nem két-három hetes kórházi kezeléseket voltak, hanem három-négy-öt hónaposak. Akkor életemben másodszor tapasztaltam meg, hogy egy más embert csináltak anyámból, egy alaphelyzetben nagyon fürgé szellemű és kreatív emberből lett egy – nem tudok jobb szót rá – egy zombi, és innentől kezdve egy zombival laktam együtt. Nagyon önállótlan valaki lett, aki egyfolytában arra várt, hogy valaki majd tereli őt, de olyan szintig, hogy elé rakja az ennivalót, vagy szól, hogy el kell menni pisilni vagy kakilni. Olyasmire lett volna szüksége, mondta is időnként, hogy valaki megfogja a kezét, megsimogassa a haját, és mondja neki, hogy majd ez jobb lesz, meg semmi baj nincsen, és mindezt határozottsággal. Ebből bizonyos dolgokat csináltam, mert másképp nem működött volna elemi szinten sem az egy háztartásban élésünk, de ezt a majd minden jó lesz című dolgot, azt nem tudtam, mert hogy én is közben egyre fokozódó módon kétségbeesésbe jutottam, és nem voltam meggyőződve arról, hogy ebből bármiféle kiút is lehetséges.

Ekkoriban egy házaspár megkeresett azzal az ötlettel, hogy csinálni kellene egy civil szervezetet, aminek az lenne a küldetése, hogy a szigorúan intézmény alapú magyarországi egészségügyi, pszichiátriai ellátás reformjáért küzdjön, és alternatív szolgáltatásokat, ellátási formákat bevezessen. Őket az motiválta, hogy volt egy skizofréniadiagnózissal élő lányuk, nagyjából korombeli, akinek picikét szerencsétlenebbül alakult az életútja, és lényegében krónikus betegstatuszba került. Az élete abból állt, hogy reggel fölment Lipótmezőre és este ment onnan haza, közben állítólag rehabilitációs munkát végzett. A lipóti rehabilitáció, mint ahogy a magyar pszichiátriai rehabilitáció egésze, nem abban volt érdekelt, hogy ténylegesen rehabilitáljon, hanem hogy minél tovább tartsa benn ugyanazokat a betegeket. Nagyon gyakran éjszakára sem ment haza ez a lány, nem tudom pontosan, miért. A szülők megijedtek attól, hogy mi lesz vele, hogyha ők már nem lesznek. A válasz eléggé elszomorító volt, mert nagyjából a perspektíva az volt, hogy három-négy évi várólista után egy elme szociális otthoni elhelyezést kap, ami nem az volt, amit a szülők szerettek volna a lányuknak. Ez volt az a motívum, ami őket elindította. Én éppen Lipótmezőn vagy édesanyámat látogattam, vagy saját magam voltam ambuláns, nem tudom megmondani, amikor összefutottam ezzel a párral. Elsősorban édesanyám miatt, illetve rá gondolva kapcsolódtam ehhez a kezdeményezéshez, és alapító tagja voltam ennek a családi egyesületnek. A tagok többsége hozzátartozó volt, és igazából én is hozzátartozónak tartottam magam ekkoriban.

Anyám egyre több időt töltött bent Lipótmezőn, és egyre kevesebb időt otthon. Egy kórházi benttartózkodás után nappali kórházi rezsimbe helyezték át, ami azt jelentette, hogy hétköznapokon reggel be kellett menni az osztályra, s este hazajött. Előnye volt, hogy a gyógyszerrel a kórház adta számára, s hétvégékre is előre kiadták neki a gyógyszert. Anyám addigra cukorbeteg lett, meg fiatalkorától volt egy meglehetősen komoly szívproblémája. Mindezeket napi szinten kontrollálták, ami megnyugtató érzést keltett bennem. Viszont anyám panaszkodott, hogy teljesen hülyék az orvosai, mert azt hiszik, hogy a placebótól meg fog gyógyulni. Ezt megint nem vettem komolyan, megint azt hittem, hogy valami pszichotikus élmény dolgozik e mögött, anyám viszont nem hagyta a dolgot annyiban. Hétvégén úgy mű-

ködött a rendszer, hogy kapott az orvostól egy kézzel írt receptet, amivel a kórháznak a belső patikájába kellett mennie, és arra kiadták neki a hétvégi gyógyszeradagját. Egyszer ügyesen elintézte azt, hogy visszacsente a kézzel írt receptet, hazahozta, és megmutatta nekem. Tényleg bizarrul nézett ki, mert a szívgyógyszerének, az inzulinjának, az összes belgyógyászati gyógyszerének le volt írva a neve, s az, hogy hányszor mennyi kell belőle. A lista végén szerepelt egy zöld pirula, háromszor egy. Akkor megértettem, hogy miért gondolja azt, hogy placebót kap, de akkor semmit nem tudtam még a gyógyszerkísérletekről.

Néhány nappal ezután munkából mentem haza, és anyámat halva találtam. A haláleset miatt megindult a közigazgatási eljárás. Igazságügyi kórbonctanon boncolással, ami nagyon furcsa lett, mert hogy teltek a hetek, és nem jött az engedély, hogy temethetem anyámat. Telefonáltam rendszeresen a kórbonctanra, ahol mondták, hogy még mindig várjunk egy kicsit, mert lehet, hogy még kellene szövet a vizsgálatokhoz. Három hónap telt el a halálától odáig, hogy megkaptam az engedélyt a temetésre. Feltűnően gyanúsnak tűnt. Egy volt évfolyamtársam férje ott dolgozott az igazságügyi kórbonctanon biológusként. Tőle kértem, hogy nézze már meg, hogy normális dolog-e az, hogy három hónap eltelik. Mondta, hogy ez nagyon ritka, nagyon ritka. Aztán megkaptam a hivatalos eredményt a vizsgálatról, amelyik szerint a halál oka, közvetlen oka szívelégtelenség, amit pedig a Melipramin nevű antidepresszánsnak a terápiás dózisonál magasabb dózisban való jelenléte okozott, tehát öngyilkosság. Anyám meglehetősen sokszor kísérelt meg öngyilkosságot, és volt egy stabil, visszatérő mintázata a folyamatnak, ami teljes mértékben hiányzott itt. Ráadásul ezt a Melipramint ő életében nagyon rövid ideig kapta csak a hatvanas években, és akkor éppen a szívbetege miatt ezt leállították. Az egészségügyi könyvébe be is írták, Melipramint nem szabad kapnia szívbetege miatt. Otthon Melipramin a hatvanas évek óta soha nem volt. Ha ehhez valahol hozzájutott, akkor az csak a kórházi osztály lehetett.

Minden nagyon furcsának tűnt, és igen gyorsan életemnek a legmélyebb krízisébe csöppentem bele, olyannyira, hogy képtelen voltam a lakásomat elhagyni. Mikor a bejárati ajtóhoz közelítettem, akkor olyan – nem tudom leírni szavakkal – olyan fizikai állapotba kerültem, hogy lehetetlen volt megfognom a kilincset, és közel menni az ajtóhoz, kinyitni. Volt egy munkám, amit értelmesnek találtam, de ez olyan munka volt, ahol nem tűnt fel az, hogy vannak olyan időszakaim, amikor nagyon furcsa vagyok, vagy nem vagyok jól. Elméleti kutatásokat csináltam kötetlen munkaidőben, és teljesen bevett szokás volt ott, hogy kollégák betelefonálnak, hogy néhány hétig otthon dolgoznak. Egyetlenegy dolog számított, hogy be kellett számolni arról, milyen munkát végzett az ember, és hogyha az megfelelőnek minősítették, akkor a részletek senkit nem érdekeltek. Ez jó volt, hiszen nem akartam nagydobra verni azt, hogy milyen problémáim vannak. Ebben a helyzetben viszont nehézséget okozott, mert hogy senkinek a kollégáim közül nem okozott problémát az, hogy nem bukkanok fel. Mindez nyáron volt, és pontosan nem tudom, de szerintem hetekig tartott, hogy nem léptem ki otthonról. Enni nem tudtam, de ha akartam volna sem tudtam volna, mert hogy nem volt otthon ennivaló.

Egy barátom és tanítványom volt az, aki teljesen véletlenül egyszer csak beállított hozzám. Egy nagyon furcsa humorú, emiatt nagyon kevés baráttal bíró, fanatikusan a csillagászat iránt érdeklődő ember volt ő. Nem azonnal lopta be magát a szívembe, merthogy először én is csak a csodabogárságait láttam inkább. Barátságunk igazán akkor mélyült el, amikor befejezte a gimnáziumot. Akkor majdnem hogy napi szinten leveleztünk egymással, személyes dolgoktól kezdve a fizikáig, lényegtelen apróságoktól abszolút egzisztenciális kérdé-

sekig szinte mindenről. Ő meglehetősen közlelről ismert engem meg édesanyámat is. Tudott a mi pszichiátriai előtörténetünkről, tudott édesanyám haláláról, tudott arról, hogy milyen gyanús ez a halál, és eszébe nem jutott, hogy orvosi segítség kellene nekem. Beköltözött hozzám, és három hétig napi huszonnégy órában velem volt. Tömte belém az enniától. Emlékszem, hogy kezdetben beszélt hozzám, és én igazából próbáltam megérteni azt, hogy mit mond, de képtelen voltam odafigyelni rá, amit ő megértett, és nem erőltette a beszélgetést. Közben elfogyott az otthoni gyógyszerkészletem, és néhány hét után azt kezdtük észrevenni, hogy kezdek kijönni a mélypontról. Egyszer csak rádöbentem, hogy egy jó ideje már nem szedek semmiféle gyógyszert, és jövök kifele az egészből. Hihetetlen élmény volt, mert korábban azt nevelte belém a pszichiátria, hogy ez egy olyan biokémiai nyavalya, amire igazából megoldás, gyógyítás még nincsen, csak az állapotot lehet valamilyen szinten menedzselni. A gyógyszerek azok, amik számítanak, és én azon kívül, hogy együttműködök az orvossal, mást nem tudok tenni a saját jobblétem érdekében. Ezt nagyon kényelmes volt elhinni, mert bizonyos értelemben levett rólam minden felelősséget. De most azt tapasztaltam, hogy semmi gyógyszer nem volt bennem nagyon hosszú idő után. Több mint egy, majdnem két évtized után először voltam pszichotróp gyógyszerektől mentes, és egy nagyon mély krízisből viszonylag gyorsan sikerült kijönni, és nyilvánvaló, hogy az, hogy a barátom ott volt velem, ebben nagyon fontos szerepet játszott.

A krízisbe kerülésemnek az eleje és a vége ugyanaz az élmény volt. Ehhez el kell mesélnem egy másik barátommal való kapcsolatomat. Három héttel azután, hogy Litvánia egyoldalúan kikiáltotta a függetlenségét, volt egy fizikuskonferencia ott, ami akkor még Szovjetunióként létezett. Nem sok külföldi volt a konferencián, két bulgár, ketten magyarok, meg néhány finn. Az ukrán delegáció teljes mértékben izolálva volt, néhány feltűnően nem fiatal és nem fizikus kinézetű, valószínűleg biztonsági vagy KGB-s ember vigyázta őket. Étkezéseknél is elkülönültek. Gyakorlatilag egyedül az előadásokon lehetett velük kommunikálni, de akkor is szigorú, merev formák között, tehát amikor ők adtak elő, akkor lehetett tőlük az előadásokhoz kapcsolódóan kérdezni, és amikor mások adtak elő, akkor ők kérdezhetek, szigorúan az előadásokhoz kapcsolódóan. Annyi történt, hogy ez az ukrán kollégám a végén megkérdezte tőlem azt, hogy nem érdekelne-e engem az ő személyes feljegyzésgyűjteménye a csernobili baleset utáni egy hónapról. Engem érdekelt, és ennyi volt a kötetlen kommunikációnk az egész tanácskozás alatt. Néhány hónappal később kaptam Új-Zélandról egy vastag borítékot, egy ismeretlen névvel, mint feladóval, aztán megértettem, hogy a kollégám biztos volt abban, hogy Kijevből nem tudja elküldeni nekem a feljegyzéseit, mert cenzúrázzák a leveleket. Egy kollégája utazott ki Új-Zélandra valamilyen tanácskozásra, őt kérte meg, hogy postázza nekem ezt. Ő sorkatona volt akkor, amikor a csernobili baleset történt, és kevesebb, mint húsz kilométerre volt a laktanyájuk Csernobiltól. A katonáknak a nagy részét azonnal Csernobilbe vezényelték menteni. Ő azok között volt, akiknek az volt a feladatuk, hogy biztosítsák a laktanya védeltségét, és háttérsugárzást kellett rendszeresen mérniük a laktanya területén. Ezeket a mérésadatokat küldte el nekem. Utána aztán kitört Ukrajna függetlensége, levált Szovjetunióról, és az ottani cenzúra talán már megszűnt, vagy senkit nem érdekelt többé Csernobil, vagy mindkettő. Mindenesetre mi rendszeresen levelezni kezdtünk. Mindig vagy szakmáról, vagy pedig Csernobilról levezetünk, személyes dolgokról, családról soha.

Néhány nappal anyám halála előtt kaptam tőle azt a levelet, ami semmi szakmát, semmi Csernobilt nem tartalmazott, nagyon rövid levél volt, az, hogy vigyázz édesanyádra. Ez így

önmagában rémisztő volt, s ezek után jött az, hogy édesanyám meghalt. Mély krízisbe kerültem ezt követően, amit az az élmény keretezett, hogy ez a hatmilliárd ember, aki él itt ezen a planétán, az nem hatmilliárd különálló entitás, hanem igazából mi szervei vagy részei vagyunk egy élő entitásnak, csak a mi intelligenciánk annyira korlátozott, hogy ezt nem vagyunk képesek igazából érzékelni. Mint ahogy a szívünk valószínűleg nem tud a májunkról, pedig mind a kettő csak része annak, ami mi vagyunk. És ez nem egy intellektuális gondolatmenetként jött nálam, hanem ez élményként jött, megéltam, hogy én egy vagyok a hatmilliárdból, és ráadásul azt is megéltam, hogy ez a hatmilliárd nem úgy van összehuzalozva ebben a nagy organizmusban, hogy mindenki mindenkiel egyformán, hanem ilyen rendkívül bonyolult, pókhálószerűen, aminek vannak csomópontjai, és vannak olyan csomópontok, amikbe bizonyos emberek vannak behuzalozva, mások meg nincsenek. És ez a kiveji kolléga ez ugyanabba a csomópontba tartozó kis hálóval bír, mint én, és ez tökéletesen megmagyarázta azt, hogy ez a levél ez hogyan jöhetett, meg egy csomó egyéb dolgot is. De akkor nem ez volt a fontos, hogy megmagyarázza, hanem hogy megszűnt a személyiséghatár, felbomlott. És ez nagyszerű dolog, hogy felbomlik, mert szerintem nagyszerű dolog tudni azt, hogy kik vagyunk, és a függetlenségünk, individuális létünk az nagyon relatív, és valójában egy jóval magasabb szintű organizmusnak vagyunk a részei, akik külön-külön is rendelkezünk valamilyen szintű tudattal, de mennyivel magasabb szintű tudat lenne hozzáférhető számunkra, hogyha rádöbbenénk arra, hogy ennek az organizmusnak vagyunk a részei. Ez nagyon pozitív, de nagyon fárasztó élmény volt. A nagyon gyors kifáradás szerintem felgyorsította azt, hogy inkább a negatív elemek dominálták a válságomat. De amikor kezdtem belőle kijönni, a vége ugyanez volt, és a végén az időérzésem nagyon rosszul működött. Én úgy rekonstruálom, hogy hetekig abban éltem, hogy nem az egyéni érzékelésem volt a központban, a tudatom központjában, hanem a hatmilliárdnak az érzékelésében láttam, kicsit kívülről láttam azt, ami alaphelyzetben a központja a tudatomnak. A kifáradással végül elmúlt ez az élmény, és nem jött utána válsághelyzet. Mostanában néha szeretném, hogyha legalább percekre vissza tudna jönni ez, mert van benne egy nagy adag jó. Néha sajnálom, hogy elmúlt, bár örülök is neki, hogy elmúlt. Nagyon sok sorstársammal együtt a tapasztalataimból kiindulva azt gondolom, hogy a pszichózis az nem feltétlenül egy negatív jelenség, lehet pozitív, vagy lehetnek pozitív aspektusai, és hogyha tudnánk erősíteni ezt, akkor minőségileg más lenne túlélni egy ilyen élményt, mint hogyha csak a negatív oldalát hangsúlyozzuk.

A krízis után nekifutottam anyám halálkörülményeinek feltárásához, és kiderült, hogy akkor, amikor ezt a bizonyos zöld pirulát kapta, azon az osztályon folyt egy placebo- és aktív hatóanyag-kontrollált kísérlet. Az aktív kontrollanyag az a Melipraminnak a hatóanyaga volt. Nem tudom bizonyítani, de nem találok semmi más magyarázatot arra, hogy ezt a hatóanyagot megtalálták a szövegeiben, minthogy őt, anélkül, hogy akár neki, akár nekem szóltak volna, engedélyt kértek volna tőlünk, bevonták a kutatásba, és az aktív kísérleti csoportba került. Azt, hogy terápiás dózissal valamivel magasabb koncentrációban találtak az anyagból nála, meg lehet magyarázni azzal, hogy mindenféle felszívódási rendellenességei voltak, amikkel szintén kezelték. Egyértelművé vált számomra, hogy nagyon súlyosan visszaélték édesanyám helyzetével. Bevonták egy gyógyszerkísérletbe, ami hozzájárult a halálához, s ezt csak nehezen tudtam feldolgozni. Ez egy újabb lavinát indított meg bennem, és ismét kitört rajtam a téboly, szó szerint. Viszont ekkor már az a pozitív tapasztalat alapú remény bennem volt, hogy meg fogom én ezt úszni, és ki fogok ebből jönni, és talán egy pici-

két erősebb is leszek, ha ezt én fogom vezetni, és nem bízom rá ezt egy gyógyszerre meg orvosra. Kicsit nehezebb volt, mert ekkor már megindult a következő félév, és a barátom nem tudott annyi időt velem tölteni, de így is sikerült meglehetősen gyorsan, két hónap alatt kijönni ebből, és visszatérni a normál hétköznaphoz.

Azt gondolom, hogy a szenvedés is meg a boldogság is hozzátartozik az ember életéhez, és az, hogy valaki ezt a két pólust intenzívebben éli meg, az nem lehet ok arra, hogy ezt az illetőtől elvegyék, bár megtapasztaltam, hogy azért nagyon fárasztó és zavaró tud lenni, amikor ezek szélsőségesen jelennek meg. Azt is el tudom fogadni, hogy vannak, akik segítségnek tekintik a gyógyszeres tompítást. Én aztán a későbbiekben megtanultam figyelni azokra a jelenségekre, amikkel el szokott indulni vagy a hullámhegy, vagy a hullámvölgy, és akkor megtanultam azt, hogy mi mindent tudok tenni annak érdekében, hogy ne legyen annyira szélsőséges, s hogy kórház, gyógyszerek nélkül megússzam. De mikor megindul a kisiklás, akkor nem mindig veszem észre időben, és ha valaki, akiben megbízom, jelzéseket ad, akkor az sokat tud segíteni. Olyan ez, mint amikor örvénybe kerül egy ember, aki nem kapott tréninget arra vonatkozóan, hogy mit csináljon akkor, amikor örvénybe kerül. A legrosszabb, hogy elkezdesz kapálózni. Pedig a kapálózás természetes, ösztönszerű dolog. Ha valami nagyon foglalkoztat akkor, amikor elkap az örvény, azáltal, hogy nem engedem el ezt a dolgot, kapálózni kezdek, és segítek az örvénynek, hogy minél mélyebbre húzzon, és ne jöjjen ki belőle egykönnyen. Míg ha átmenetileg elengedem ezt a dolgot, akkor lehetőségem van arra, hogy az örvényből minél gyorsabban kikerüljek.

Mikor pár éve Bangladesben voltam, részt vettem egy pszichiátriai továbbképző konferencián egy beszélgetésen. A nem önkéntes pszichiátriai beavatkozásokról beszélünk, és óriási volt a vehemencia, arrogancia és agresszivitás, amit a beszélgetésben részt vevő pszichiáter mutatott, hogy márpedig igenis a pszichiátriai betegetek akarata ellenére kell kezelni. Engem nem vettek emberszámba, és a pszichiáter, aki arra is reflektált, amit én mondtam, azt nem nekem tette, hanem a moderátornak mondta. A szünetben, bár én voltam az egyetlen külföldi az egész hatalmas társaságban, velem senki nem beszélt. Ha valaki hozzám szólt, azt is valaki máson keresztül. Ez az élmény annyira intenzív volt, hogy megindított egy lefele menő hullámvasutat bennem, és olyasmiket csináltam, ami fokozta ezt a lefele menő dolgot. Alapvetően pánikhelyzetben éreztem magam, otthontól jó messze, mi lesz most velem, rüggapáltam, és egyre rosszabb lett. Igen hamar eljutottam oda, hogy semmi másra nem tudtam gondolni, mint hogy milyen nyomorúságos az életem, és az egésznek semmi értelme nincsen, és csupa megoldhatatlan feladvánnyal szembesültem. Elsődlegesen el kellett dönteni azt a kérdést, hogy most akkor hazajövök, vagy maradok. Az első megoldás nyilván lehetővé teszi azt, hogy itthon egy biztonságosabbnak gondolt környezetbe kerüljek, de ugyanakkor egyértelműen annak a beismerése, hogy képtelen voltam végigcsinálni a bangladesi programot. Ha ott maradok, hiába maradok ott, hiszen képtelen vagyok értelmesen bármit is csinálni. Egyformán lehetséges döntések között forgolódtam, és nem tudtam elengedni a dolgot. Hiába tudtam, hogy el kéne engednem, nem ment. Akkor kellett az, hogy egy barátom emlékeztessen arra, hogy miket tanultam meg, és hogyan próbálom kordában tartani a hullámvasutat. Egyszerűen az, hogy ő tényszerűen előhozta azt, amit én mondtam, meg a példákat, az segített egy picikét eltávolítani magam attól, hogy mindegyik döntés rossz. Végül meghoztam a döntést, hogy maradok, s bizonyos dolgokat visszamondok a tervezett programból, de a többit megcsinálom, s kikerültem ebből a hullámvasútból.

Tulajdonképpen ez a mániás depressziós jelenség ez értelmezhető egy időbeli tériszonyként is. Előre próbálsz nézni az időben, és félelmetes szakadék van aközött, ahol vagy, és aközött, ahol szeretnél lenni. Tehát az embernek szüksége lehet mindenféle segítségre és támaszra. Iszonyatos tériszonnal élek egyébként. Nincs rá semmi jobb magyarázatom, mint az, hogy egyrészt belém lett nevelve, hogy nagyon veszélyes dolog már a lépcsőn való mászás is, másrészt utána nagyon hirtelen szabadultam fel. A túlféltés nem engedi meg az embernek, hogy hibázzon, nem engedi meg, hogy elessen, és ha az ember nem tanul meg esni, akkor félelmetes gondolat számára az, hogy el is lehet esni, mert tényleg nem tudja, hogy abból viszont föl lehet kelni. Ami számomra ijesztő volt, és nagyon nehézzé tett bizonyos időszakokat, az, hogy időnként szinte szó szerint megszűnt körülöttem a külvilág, nem érzékeltem azt, hanem teljesen váratlanul belekerültem egy másik világba, amelyik nagyon erős, nagyon konkrét félelemmel járt, méghozzá egy olyanfajta félelemmel, amit nem tudok másképpen és jobban jellemezni, mint hogy a következő pillanatban lezuhanok, és nincs esélyem a túlélésre. Ez időnként vizuálisan is megjelent, tehát látom magam, amint egy nagyon magas helyen vagyok, és érzékelem azt, hogy elenged az, ami ott fönt megtart, és kezdek zuhanni. De volt olyan is, hogy nemcsak hogy képtelen voltam elhagyni a lakást, hanem az ajtót sem tudtam megközelíteni. Amikor az ajtóhoz közel kerültem, akkor jött ez, hogy éppen valahonnan zuhanni készülök lefelé, ami rossz. Aztán amikor az ember egy forgalmas úton kel át, és hirtelen nem látja az autókat, hanem megy, akkor az is eléggé veszélyes tud lenni, és tényleg isteni szerencsének tartom azt, hogy nem lettem baleset áldozata. Ez volt az, ami számomra a leginkább zavaró volt. A többi látszólag nagyon bolond élmény között volt rossz és volt jó is.

Amikor anyám halála után évekkal rádöbentem arra, hogy szinte nincs már vér szerinti hozzátartozóm, akkor megkerestem azokat, akik még éltek. Egy nagynénit találtam, akivel nagyon régóta nem volt semmiféle kapcsolatunk. Megkerestem, és nem azt mondtam neki, hogy zuhanásos hallucinációim vannak, mert hogy azonnal megszakított volna velem minden kapcsolatot, hanem azt mondtam neki, hogy ilyen álmaim, rémálmaim vannak. És akkor ő mondott nekem valamit, ami teljesen váratlanul ért. Azt mondta, hogy ezek a rémálmok valójában megtörténtek. Elmondta, hogy hároméves koromig nagyanyám rendszeresen használt engem arra, hogy anyámat jobb belátásra bírja. Nagyanyám szerint mindenáron férjhez kellett volna mennie, hogy legyen apja a gyerekeknek, és anyám nem engedhet meg magának olyasmit, amit rendes emberek, asszonyok megengedhetnek maguknak, például nem járhat szórakozni. Ez olyan mértékű tilalom volt, hogy amikor brigádvacsorák voltak, azokra sem mehetett el. Amikor ezt a szabályt mégiscsak megsértette anyám, akkor jött a zsarolás. A zsarolás egyik módja, mondta a nagynénim, az volt, hogy nagyanyám a harmadik emeleti ablakon keresztül kilógatott engem, és azt mondta anyámnak, hogy ha nem viselkedik rendesen, akkor a gyereket kidobja az ablakon. Amikor ezt meghallottam, akkor egy kisebbfajta krízis megint csak jött, mert azzal együtt, hogy nagyanyámról megvolt a saját véleményem, és az nem volt pozitív, nagyon nehéz volt elfogadnom, hogy a nagyanyám ilyet csinálhatott. Főleg azért volt nehéz, mert nagyanyám ugye kint már nincs, meghalt, de bennem még van, egy darabja az én vagyok. Nem kívül van egy ellenség, hanem belül van egy ellenség, és az némileg riasztó. Nem is akartam elhinni először ezt a dolgot. Aztán végül megbarátkoztam a gondolattal, de ehhez hozzátartozik az, hogy a megbarátkozást az tette lehetővé, hogy segített magyarázatot adni arra, mi is váltotta ki belőlem azt a fajta mentális működési mintát, ami van. Három személy van bennem, akiknek harmóniában kéne lenni és feloldódní egy valamiben, amire azt mondom, ez vagyok én. Ezt a mai napig nem értem

el. Egyik személy az nagyanyám. A másik az apám. Ők ketten abban közösek, hogy egyikük sem akarja, hogy én legyek. A harmadik az anyám, aki meg nagyon akarja, és nem csak nagyon akarja, de az egész élete arról szól, hogy megszüljön és felneveljen engem.

Ezek után kíváncsi lettem nagyanyámra. Nem arra, hogy bennem milyen kép van róla, hanem hogy vajon ki lehetett ő. Egy unokatestvéremnél sikerült rábukkannom nagyanyám fiatal lánykorából származó dokumentumokra, a naplójára például. Kiderült, hogy egy nagyon tehetségesen verselő lány volt, akinek a korai versei Ady hatását hordozzák, de elég gyorsan saját hangot talál. A naplójából az is kiderül, hogy nagyon szeretett volna egyetemre menni, de a család ettől mereven elzárkózik, mondván, hogy egyetemre csak kurvák és arisztokrata nők mennek. Egy tisztességes kispolgári lány nem egyetemre megy, hanem férjhez, és a családi tűzhely oltalmazója lesz. Bizonyos lázadások után nagyanyám beletörődik abba, hogy férjhez megy, és a családi tűzhely gondozója lesz, azonban igazán soha nem tud ezzel a szereppel azonosulni. Kétségbeesetten igyekszik megfelelni az elvárásoknak, nagyon kevés sikerrel. Ez megmagyarázza az összes hülyeségét, amit csinál. Kezdve onnan, hogy anyám létráról leeséséből levonja azt a következtetést, hogy gyerekek egyedül lépcsőn nem szabad járni, azon keresztül, hogy jó tanulónak veszélyes dolog lenni, rengeteg mindent megmagyaráz. Innentől kezdve nem kellett arra gondolnom, hogy nagyanyám egy természeténél fogva gonosz valaki, akinek nincsenek morális aggályai, hogy az unokáját zsarolásra használja a lányával szemben. Ő maga áldozata volt egy kornak egy családon keresztül. Születésemkor nagymamám látszólag tudomásul vette anyám döntését, de hát ennek hosszú távon negatív következményei voltak mind édesanyám, mind az én életemre. Azt gondolom, hogy most már meg tudom érteni azt, hogy ő mitől lett olyan, amilyen, és nem kell feltételezni semmilyen rossz szándékot. Valószínűleg jó szándékból tette azt, amit tett, s bár ez nem könnyíti a következményeit a cselekedeteinek, de elősegíti azt, hogy valamilyen mértékben feldolgozzam, és ha a bennem levő elkülönült személyiségek nem is tudnak feloldódni egy többé-kevésbé harmonikus személyiségben, nem vagyok tán annyira kiszolgáltatva ennek a hullámvasútnak.

Mindennek következtében a zuhanással kapcsolatos, korábban hallucinációnak minősített jelenségeim is más magyarázatot nyernek, és akkor tudományos nevet is lehet annak adni, hogy tulajdonképpen mi az, ami nekem van. Egy nagyon késői kezdetű, meglehetősen alapos komplex poszttraumás stressz zavarom van, és én azt gondolom, hogy nagyon sok embernek, aki valamilyen pszichotikus diagnózissal van ellátva, hasonlója van. Ez nem teljesen alaptalan feltevés. Ezért támogatom, hogy minden lelki egészségügyi szolgáltatásnak, ellátásnak traumaorientáltak kellene lennie, azzal szemben, ami ma van, ami leginkább traumatizálónak vagy retraumatizálónak nevezhető. Tegyük fel, hogy egy pszichotikusnak tekintett nő úgy viselkedik, hogy felvetődik a veszélyeztető magatartás, kihívják a mentőt, és a mentő erő alkalmazásával fogja beszállítani. Ez nagyon gyakran abból áll, hogy a leszerelése keretében vízszintes testhelyzetbe kényszerítik, és lekötik. Hogyha valaki előtte például szexuális erőszakot átélt, akkor ez nyilvánvalóan egy retraumatizáló élmény. Ami történik, az éppen ellentétes azzal, aminek történnie kellene.

Az anyám halálát követő krízis után egy barátomon keresztül sikerült egy olasz ösztöndíjat kapnom, ami négy hónapra lehetővé tette, hogy kiszakadjak abból a környezetből, ami minden édesanyámra emlékeztetett. Szakmailag nem mondható sikeresnek, mert szinte semmit nem csináltam, de arra jó volt, hogy ebből a környezetből kiszakadva viszonylag higgadtan és valamilyen értelemben távolságból át tudjam tekinteni és felül tudjam bí-

rálni azt, hogy miről is szól az életem. Ekkoriban nem volt kétségem afelől, hogy a gonosz az létezik és működik a világban, de hogy a jó létezik-e, az bizonytalannak tűnt. Ez a kérdéskör egyre jobban foglalkoztatott, nem tudtam ettől szabadulni. Erre volt válasz a megtérésem, ami egy kis szelíd pofonként jött, emlékeztetve arra, hogy anyám megszült, fölnevelt engem a szél ellenében, hogy a barátom a nyarat velem töltötte, és segített nekem kijönni a mély krízisből, s ráállítani egy egészen új sínre. Ha ezek az ordító példák nem eléggé meggyőzőek számomra, akkor semmi. Innentől kezdve igazából nem értettem, hogy miért nem tudtam korábban elfogadni a krisztusi megváltást.

Olaszországból hazajöven azonban megint csak félni kezdtem, hogy mi lesz, ha megint vissza fogok zuhanni. Akkoriban a gyülekezetben egy fiú kérdezte, hogy nem akarok-e egy kiskutyát, mert most fog majd szülni az ő kutyájuk, és nem tudom, máig nem tudom, miért, de igent mondtam. Háromhetes lehetett a kutya, mikor hozzám került, és féltem tőle, bármennyire is nevetséges, tényleg féltem tőle. Hazavittem egy szatyorban, aztán kiengedtem, és utána azonnal el is mentem otthonról. Amikor órák múlva visszamentem, akkor sehol nem volt a kutya. Kezdtet idegesíteni a dolog, hogy mi van, és végül kiderült, hogy az egyik szekrény alá bújt és remegett. Ez eléggé bizarr volt ahhoz, hogy rádöbbenjek, neki sokkal több oka van félni, mint nekem, ha más nem, akkor a méretkülönbségek azok eléggé nagyok. Aztán bizonyos dolgok miatt muszáj volt megfognom ezt a kiskutyát. Ez olyan élmény és tapasztalás volt, ami nem váltott ki belőlem fizikai rossz érzést, hanem inkább valami jó érzést. Aztán ahogy megszoktuk tiszteletben tartani egymásnak az autonómiáját, az megint csak egy tanulságos és gyógyító hatású jelenség volt. És hát egy csomó humor is volt benne. Beszéltem is hozzá, sőt kiskorában esti mesét mondtam neki, altató versikéket, és nyilvánvalóan nem értette őket, de azt megtanulta és megértette, hogy az esti mese a lefekvésnek egy rítusa. Volt egy ilyen időszak, amikor leült egész messze tőlem, mert már az alvóhelye tájékaán ült le hallgatni az esti mesét, de nem akart utána még aludni, és akkor eszembe jutott egy óvodásélményem az ebéd utáni kötelező alvásról. Innentől kezdve mindig azt csináltam, hogy amikor a végére jutottam az esti mesének, akkor becsuktam a szemem. Ő is becsukta a szemét. Akkor kicsit kinyitottam, és láttam, hogy nyitva van a szeme. Gyorsan megint becsukta a szemét, és egy ilyen tíz, tizenöt percig tartó játék volt, mire tényleg elaludt. Tavalyelőtt halt meg, nem tudom másként mondani, mint hogy meghalt. Elaludt, és nem ébredt fel. Azóta is föl-fölbredelek éjszakánként, hogy hiányzik az a kis kaparászás, azok a kis zajok, amik őtőle szoktak jönni.

(Folytatás a következő számunkban)